

Vrouwtjes zandhagedis graven nest voor eieren

tekst en fotoos Geerling Kruidhof

8 juni om ongeveer 20:00 uur begonnen vrouwtjes zandhagedis met het graven van een nest om eieren te leggen.

Ik heb de graaftijd van 2 zandhagedissen opgenomen. De eerste, dat is het vrouwtje hier rechts, zag ik eerst over de zandweg lopen.

Zij begon te graven in los zand en was in ruim 4 minuten onder het zand verdwenen. Op de foto kun je nog een stukje buik zien, dik van eieren.



Een ander vrouwtje is ruim 15 minuten bezig geweest, ze groef in harde grond. Je kon zien dat dit vrouwtje alle energie nodig had voor het graafwerk. Af en toe moest ze uitrusten. Tijdens het graafwerk kon ik haar bij wijze van spreken over de bol aaien. Het viel mij op dat de neus bij het graafwerk ook gebruikt wordt. Af en toe staat het vrouwtje echt helemaal op de kop met de poten in de lucht.

Tijdens het graafwerk verloor de zandhagedis van hierboven een eitje. Ze wierp het met zand en al naar buiten.

Ze was heel snel verdwenen onder het zand en het ei bleef daar liggen.

Het was spierwit en aan een kant ingedeukt

De volgende dag begon het bruin te worden. De derde dag bijna donkerbruin.

Toen ik het stuk maakte leek het net of er geel eiwit inzat.



DE VOLGENDE MORGEN.....

De volgende morgen om ongeveer 7:45 uur zag ik enkele vrouwtjes naar boven komen uit het hol. Op de foto hiernaast is het kopje al te zien van een vrouwtje die de afgelopen nacht eieren heeft gelegd. Als het vrouwtje omhoog gekomen is gaat ze de nestplek met zand afdekken. Ze besteden best veel aandacht aan het dichtgooien van het gat. Het viel mij op dat ze tijdens het graafwerk mooi schoon zijn, maar wanneer ze weer boven komen het zand vast plakt aan de huid.



Twee vrouwtjes zijn tegelijkertijd, en niet ver van elkaar hun nest aan het afdekken. Aan de vrouwtjes kun je goed zien dat ze de eieren kwijt zijn, de flanken zijn ingevallen



Op deze plek, 's-morgens om 9 uur zat het vrouwtje (van de vorige bladzijde) nog in de grond. Zo'n nestplek is te herkennen aan het kuiltje in het zand (door Gert-Jan Martens als "hakje" betiteld) en het uitgegraven zand dat ervóór ligt. Maar om 12:00 uur was ze verdwenen, te zien aan het nest dat toen was dichtgegooid.

*Dit is de plek waar
het ei-afzetten
plaatsvond: de rand
van een onverharde
weg langs een
heideveld in het
Valtherbos
(Drenthe). Op de drie
afzetplekken is er
sprake van ochtend
en avondzon. Totaal
heb ik op 17
plaatsen kunnen zien
dat zandhagedissen
met graafwerk
 bezig geweest waren.
In hoeveel ei-afzet
heeft plaatsgevonden
kan ik niet zeggen.
Gezien de moeite
van het graafwerk
denk ik
niet dat er veel
fopnesten gemaakt
zijn.*



Tot zover dit schitterende stripverhaal van Geerling Kruidhof. Het mooie is dat alles precies volgens het boekje verliep. Zoals:

plek en tijdstip van ei-afzet

Een vlak stuk open zand, maar wel vlakbij vegetatie voor dekking, en zodanig gelegen dat de plek de hele dag zon krijgt. Begintijd 's-avonds nog net in het avondzonnetje en 's-morgens ook weer. Op de foto's is dat goed te zien. Het boven de grond

*Ei-afzetplek
Ugchelen.
Ook hier werd
de randzone
van zandpad
en heideveld
gebruikt om
eieren af te
zetten*



komen de volgende morgen is ook weer volgens het boekje!

Wat afwijkend is, dat het vrouwtje een ei verloor. Mogelijk was de nood zo hoog dat het eerste ei er al uitflopte tijdens het graven en vervolgens met het zand mee naar buiten werd gegooid.

vroeg

Ei-afzetten op 8 juni is tamelijk vroeg. Op de Veluwe gebeurde dit in diezelfde periode. Jochem Oostendorp over nestgedrag in boswachterij Ugchelen:

7 juni '04 tussen 10:00-11:00 uur een zandhagedis in een nestgat en twee andere open nestgaten;

9 juni '04 tussen 08:20-10:30 uur nogmaals een zandhagedis in nestgat. Daarnaast tientallen open nestgaten aangetroffen.

dekking belangrijk

De eerst zandhagedis vluchtte vanuit het nestgat naar dekking, de tweede bleef met staart en kop uit het gat gestoken enkele minuten zitten voordat ze alsnog vluchtte. Alle waarnemingen van nestgaten waren op een zandpad langs heideveld. Of het zwangere vrouwtjes betrof weet ik niet zeker. Wel heb ik op 7-6 in de buurt een felgroen mannetje gezien en op 9-6 een duidelijk zwanger vrouwtje. *Redactie: waarschijnlijk waren de twee eerstgenoemde vrouwtjes de nestgaten aan het afdekken.*

de Hoge Veluwe

Hier zag Geoske Sanders vroege gravende vrouwtjes: eind mei en begin juni.

In de duinen was het wat later: Conn Barrett liet weten dat op zijn traject (bij Wassenaar) de vrouwtjes vroeger waren dan in andere jaren. Dat wil zeggen tussen 10 en 20 juni, maar op 1 juli trof hij nog een zwanger vrouwtje aan. Variatie in vroegere en latere legsels is er natuurlijk altijd.

jonkies laat

Hoewel de ei-afzet vroeg was hebben we nu, half augustus, slechts enkele meldingen van juveniele zandhagedisjes. Harm Hofman zag er een op 11 augustus. Juveniele levendbarende hagedissen werden half juli waargenomen door Wim de Wild. Juveniele muurhagedissen werden op 27 juli gezien, wat erg laat is voor muurhagedis. De eerste juveniele hazelworm werd eveneens door Harm Hofman gezien: op 18 augustus.

Anne van Wely maakte voor ons dit plaatje van een prachtige Veluwse vrouw zandhagedis



Perfekte timing

heide Ugchelen in de regen

Het komt voor dat het weer absoluut ongeschikt is om het veld in te gaan en dan opeens kantelt en juist heel goed wordt. Vrijdag 25 juni was zo'n dag. Op het programma stond trajectenbezoek op de Veluwe en bij vertrek in Amsterdam regende het pijpenstelen. De ochtend brachten we in Ugchelen door om daar met Jochem Oostendorp en in de regen een nieuw traject uit te zetten. Toch nog een waarneming: aan de oever van een heideven een ringslangvel. –

spoorberm Ede in de zon

's Middags bezochten we met Anne van Wely haar spoortraject bij Ede, een traject waar veel zandhagedissen

voorkomen en, hoewel zelden, ook wel hazelworm en gladde slang.

Op het moment dat we de auto uitstapten hield het op met regenen. Even later brak de zon door. De eerste 15 minuten zagen we nog geen hagedissen. Opeens een vrouwtje, midden op een heipol. Nat was ze en koud, je kon haar zo oppakken. Toen was het hek van de dam. Links en rechts zagen we hagedissen, soms meer tegelijk. Na enkele dagen regen zaten de hagedissen kennelijk heel erg op een zonnebad te wachten! Erg leuk om zo'n moment mee te maken. Zo'n situatie levert dan wel gelijk een monsterscore op, drie keer zo veel als gewoonlijk. Op terugweg mochten we ook nog een zwanger vrouwtje gladde slang ontmoeten! Een mooi bezoek.